

ОБРАЗ ЗЕМЛІ У НОВЕЛІСТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА У ПОРІВНЯННІ ІЗ ТВОРАМИ ЕМІЛЯ ЗОЛЯ

Земля як невіддільна субстанція людського існування здавна була невичерпним джерелом духовного натхнення. Не випадково саме із землею – годувальницею, засобом екзистенції людства, пов'язані давні міфи та легенди, а обожнювана земля, поряд із вогнем і повітрям, є однією з головних стихій свіотворення. Наприкінці ХІХ ст. – внаслідок навального ритму змін, розвитку промисловості та швидкого формування урбаністичної цивілізації в Європі землеробство переживало гостру кризу.

Тому тема земля та долі селянства стали основною проблемою творів багатьох письменників таких як Е.Золя, В.Стефанік, О.Кобилянська, Г.Успенський та ін.

У межах даного наукового викладу ми зупинилися на творчості лише двох письменників, таких як відомий французький романіст Е.Золя та український новеліст В.Стефанік та на таких їхніх – відповідно – творах, як роман "Земля" та новела "Кам'яний хрест". Усвідомлюючи оригінальність, неповторність, абсолютну самобутність прози В.Стефаніка у порівнянні з творчістю Е.Золя, спираючись на художньо-психологічний образ землі і селянина, ми спробували дослідити у цих різних, на перший погляд, літературах жанрах точки дотику, моменти зближення.

Роман Е.Золя "Земля" був написаний 1887р., як 15-й том циклу "Ругон-Маккари", у якому змальовано історію однієї родини часів Другої імперії, тобто в період панування Наполеона ІІІ. Уже сам по собі цей задум, що виник майже за 30 років перед тим, ще у 1859 р., незвичайно характерний. У своїй статті, присвяченій творчості Е.Золя, І.Франко назвав цей роман однією з найголовніших повістей, де змальовано становище дрібного хліборобського селянства Франції, а "сила землі над людиною, що її обробляє і бореться з нею за своє існування, є дійсно майже всевладною" [3, т.28, с.183]

Центральним героєм роману Золя про французьких селян є земля – не абстрактна, символічна, а справжня земля, та яку обробляють селяни. Місцем дії свого роману автор обирає стару французьку провінцію Бос, околицю, безлісну, рівну, виснажену сонцем, яку тільки де-не-де прикрашають невеличкі села й ферми більших власників, тобто околицю виключно рільничу, де сила землі над людиною, що її обробляє і бореться з нею за своє існування, є дійсно майже всевладною, де "земля – річ і кінцева мета, до якої прагне все, що тільки діє у цьому романі" [3, т.28, с.184]. Земля виступає суб'єктивним і об'єктивним чинником існування селянина, формуючи його характер і світогляд. Праця як французького, так і українського селянина нерозривно пов'язана з природним циклом, порою року: сівбою, косовицею, жнивими, збором винограду, угноюванням поля. Цей землеробський побут визначає характер життєдіяльності героїв; злитість із природою є органічною для селянина-землероба. Але зв'язки на цьому не кінчаються. Земля повністю тримає своїх працівників у руках, вона має тисячі засобів, щоб зробити їх залежними від себе, щоб впливати на їхні радості і смутки, на їх повсякденні настрої, почуття і звички. Добрий чи поганий врожай, посуха, дощ, град, сніговиця – всі ці явища мають величезний вплив на долю селянства. Так, героїні Золя сестри Ліза і Франсуаза залишають померлого батька, щоб подивитись, які наслідки залишив на їхньому полі град, що випав у цю пору року. Так і Стефанікові герої нерозривно пов'язані з землею, відчувають її природний цикл, і тому всі їхні власні трагедії поступаються перед можливою "трагедією ниви", коли вона з якихось причин може залишитись незасіяною.

Земля, якою володіє селянин, виступає не тільки джерелом існування, а й вирішує ступінь його суспільного значення, тобто стає джерелом збагачення, самоутвердження, соціального честолюбства. Земля ділить селян на більших і менших власників, вона – основа боротьби й доволі частих зіткнень селянських інтересів. Позбутися частини землі, що досі була в його володінні, – це для землероба так само болюче, як втратити частину власного тіла. Усі вчинки – морально-етичні, громадянські, всі духовні здобутки і взаємини усвідомлюються героями Стефаніка і Золя через причетність до землі. Заради володіння землею селяни Золя ладні піти на найстрашніший злочин, не відчуваючи при цьому докорів сумління. Жадоба збільшення земельної власності доходить у них до найсильнішої пристрасті, оскільки від величини тієї землі залежить не тільки доля селянина і майбутнє його родини, а й гордість, радість, пошана в людей, становище в громаді, у сусідів і в цілому суспільстві. Адже селянин,

що має багато землі, користується загальною пошаною в громаді незалежно від його особистих якостей. Майже те саме спостерігаємо і у "Кам'яному хресті" В. Стефаніка. "Земля" для Стефаніка, - як слушно зауважував Д. Донцов, - це вже не "село", і не "лан", і не "горб", це великий символ. Не лише щось, що мужика осягає і гріє його тіло, але й щось, що "вичерпує долонями його душу"... Це вже не ґрунт, а *універсум* (курсив наш – Т.Н.), вартий великої жертви і великої посвяти" [1, с.76].

Проблема землі-батьківщини відображена у творчості Стефаніка і як трагедія людини, вирваної з корінням з родинного вогнища. Новеліст боляче спостерігав трагедії людей, які змушені були емігрувати за кордон, залишаючи свою рідну з діда-прадіда землю у пошуках кращої долі за океаном. У світовій літературі Стефанік увічнив образ рідної землі "Кам'яним хрестом" – символом історичної цілісності роду. Іван Дідух – герой новели, прощаючись із землею своїх предків, ніби хоче загладити свою провину перед вічністю і ставить кам'яний хрест на своєму відвойованому тяжкою працею в пустелі горбі.

Окремо щодо трактування художньо-психологічного образу землі у творчості Е. Золя та В. Стефаніка слід виділити позицію автора. У своїй статті, присвяченій творчості французького письменника, І. Франко зазначив, що Золя "дивиться на селян поглядом буржуа, міщанина. Він з гідною подиву гнучкістю підгледів найдрібніші деталі їх життя і побуту, мови і вчинків, *та не заглибився в душу селянина*"(курсив наш – Т.Н.) [3, т.28, с.194]

Натомість покутянин В. Стефанік, який постійно підкреслював своє сільське коріння, обіймає широке коло саме загальнолюдських, моральних, духовних та й соціально-психологічних проблем: граничне зубожіння селян і породжене ним моральне знелюднення; зв'язки, що еднають людину з землею, трагедію людини вирваної з корінням з рідного ґрунту.

Попри відзначені відмінності, спільне звертання представників двох різних національних літератур європейського регіону до теми землі та долі землероба пояснюється, головним чином, подібністю умов соціально-історичного розвитку та становища селянства у Франції та Україні: межовим зубожінням селянства, непосильною хліборобською працею на землі, внаслідок чого земля стає визначальним мірилом формування характеру і світогляду селянина.

У своїй статті ми зупинились лише на кількох, найбільш істотних аспектах осмислення теми землі та селянства у творчості Золя та Стефаніка. Але уже й вони свідчать, що художньо-психологічний образ землі та селянина займає одне з чільних місць у творчості обох письменників. Проведений аналіз дає підстави зробити висновок про паралелізм художнього мислення обох митців. Водночас відзначені сходження вказують на взаємозв'язок світового літературного процесу на рівні кругообігу ідей, образів, тем.

Література

1. Донцов Д. Поет твердої душі. // Альманах "Гомону України" на 1961р. – Торонто, 1961.
2. Наливайко Д.С. Типологія українського реалізму на європейському тлі // Українська література в системі літератур Європи та Америки.-К., 1997.
3. Франко І.Я. Збір. творів у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1981.

*Оксана Одородько
наук. керівник – проф. Р. Т. Гром'як*

ЛІТЕРАТУРНЕ ЖИТТЯ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ.

У статті зроблено спробу стисло окреслити провідні тенденції літературного життя в Криму за останні роки з перспективи їх вихідного концепту до осмислення історико-літературного процесу і зокрема творчості письменників, їх опублікованих текстів.

Кожна нація, кожен народ чи населення певного регіону Землі має свою фольклорну творчість, свою літературну історію і літераторів. Творчість письменників різних націй відрізняється оригінальною, специфічною забарвленістю, національною виразністю, а мова творів розгортає перед читачами широкий діалектний фон.

Літературний процес, як відомо з історії літератури, супроводжується виникненням різноманітних груп і об'єднань письменників. На Україні в 20-30-х роках, як і в Росії, їх було дуже багато. Літературні групи здебільшого виникають, як єдності творчих особистостей на основі "спільної естетичної програми", тому часто дуже швидко розпадаються. Запобігти цьому покликані структурні об'єднання, пов'язані прийнятими і добровільно схваленими статутами. В свою чергу, у країнах, де публічне життя і громадська діяльність населення централізуються і становиться під контроль влади, створюються літературні організації і межах держави. Вони ж,